

Examen HAVO

2025

tijdvak 1
donderdag 15 mei
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 42 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 56 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de open vragen in correct Nederlands.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Mijn ideale vriendin: de vlogger

Alinea 1 tot en met 4 bevat de beschrijving van een persoonlijke ervaring van de auteur.

- 1p 1 Welke vraag staat centraal in deze alinea's?
- A Hoe terecht zijn schaamtegevoelens voor het kijken naar vlogs?
 - B Waardoor komt het dat vlogs een negatief imago hebben?
 - C Waarom keken mensen tijdens de lockdown meer naar vlogs?
 - D Wat maakt het kijken naar vlogs zo aantrekkelijk?

Het voorvoegsel 'para' suggereert een verschil tussen parasociale relaties en 'reguliere' sociale relaties.

- 1p 2 Waarin verschillen parasociale relaties van reguliere sociale relaties, gelet op alinea 5 en 6?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

"Er wordt dan ook veel onderzoek gedaan naar de parasociale relaties die mensen aangaan met hun online idolen." (regels 62-66)

Je wilt een samenvatting geven van de drie genoemde onderzoeksresultaten.

- 1p 3 Welke van de volgende informatie-elementen kun je het best kiezen voor je samenvatting?

Noteer de nummers van de drie juiste elementen.

- 1 Angstige mensen gaan sneller parasociale relaties aan.
- 2 Een parasociale relatie met een sport-influencer zorgt ervoor dat je eerder gaat sporten.
- 3 Een parasociale relatie vergroot je kans op een YouTube-verslaving.
- 4 Kijkers willen elke keer weer hetzelfde programma zien, ook als dat dagelijks is.
- 5 Sporten met een onbekende digitale metgezel vinden mensen leuker dan alleen sporten.
- 6 Tijdens de coronalockdowns bloeiden er meer parasociale relaties op.

In alinea 9 beschrijft de auteur van tekst 1 haar moeizame contact met collega's tijdens een lunchpauze. Die ervaring komt in alinea 9 in verschillende woorden versterkt tot uitdrukking, bijvoorbeeld in het woord "onrustig" (regel 124).

- 1p 4 In welke drie woorden uit het onderstaande rijtje komt die ervaring ook versterkt tot uitdrukking?

Noteer de nummers van de drie juiste woorden.

- 1 "miste" (regel 111)
- 2 "moest" (regel 112)
- 3 "klaar" (regel 117)
- 4 "oponthoud" (regel 121)
- 5 "nóg" (2 keer in regels 124-125)
- 6 "mislukte" (regel 127)

"Misschien had YouTube voor mij niet zozeer een probleem opgelost, maar eerder een probleem gecreëerd." (regels 128-131)

- 1p 5 Welk in alinea 1 tot en met 4 beschreven probleem was niet zozeer opgelost?

het probleem dat de auteur

- A aan haar hectische leven wilde ontsnappen
- B een gebrek aan gezelschap ervoer
- C moeite had met sociaal wenselijk gedrag
- D moest thuiswerken vanwege de coronacrisis

In alinea 11 wordt de term 'frictieloos' gebruikt.

- 1p 6 Citeer uit alinea 11 een zinsgedeelte dat kan dienen als definitie van deze term.

De titel van tekst 1 is "Mijn ideale vriendin: de vlogger".

- 1p 7 Welk bezwaar zal Marian Donner uit tekst 1 tegen een dergelijke vriendschap hebben, gelet op alinea 17?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

"Kan het zijn dat vloggers de rol van onze vrienden aan het overnemen zijn?" (regels 167-169)

In alinea 16 tot en met 18 wordt een reden genoemd waarom dit **niet** erg zou zijn en een reden waarom **wel**.

- 2p 8 Vat beide redenen samen. Neem de nummers uit onderstaande zinnen over en zet je antwoord daarachter. Gebruik voor je totale antwoord niet meer dan 30 woorden.

Eenzijds is dit niet erg, want ... (1)

Anderzijds is dit wel erg, want ... (2)

“De titel van Emma’s video vatte perfect samen wat we op dat moment – dwars door onze digitale parasociale relatie heen – misschien wel tegelijk voelden. “*It will be ok.*” (regels 254-259)

- 1p 9 Wat wil de auteur benadrukken met de toevoeging ‘dwars door onze digitale parasociale relatie heen’?
Hiermee wil de auteur benadrukken dat
- A het bijzonder zou zijn dat zij en Emma op hetzelfde moment hetzelfde gevoeld hadden, omdat er in een parasociale relatie normaal gesproken geen sprake is van echt contact.
 - B het mooi is dat ze toch een gevoel van genegenheid ervaart bij het kijken naar de filmpjes van Emma, ondanks de afstand die een digitale parasociale relatie nu eenmaal met zich brengt.
 - C het waarschijnlijk is dat haar digitale parasociale relatie met Emma zo goed is dat Emma in de gaten heeft dat zij als kijker meeleeft met de mentale problemen die naar voren komen in haar filmpjes.

De informatie in een tekst kan op verschillende manieren worden uitgewerkt.

- 2p 10 Welke drie van de onderstaande manieren worden gebruikt in tekst 1? Noteer de nummers van de drie juiste manieren.
- 1 aspecten van het onderwerp illustreren met persoonlijke verhalen
 - 2 feitelijke uitleg en achtergrondinformatie over het onderwerp verschaffen
 - 3 het centrale standpunt in de tekst beargumenteren
 - 4 personen of instanties die bij het onderwerp betrokken zijn bespotten
 - 5 persoonlijke reflecties en overwegingen geven ten aanzien van het onderwerp
 - 6 verschillende oplossingen aandragen ten aanzien van het onderwerp
- 2p 11 Welke zin geeft de hoofdgedachte van tekst 1 het best weer?
- A De populariteit van vloggers laat zien dat het steeds moeilijker is om duurzame relaties aan te gaan in een samenleving die draait om presteren.
 - B Digitale parasociale relaties worden vaak als negatief beschouwd, maar ze zijn juist een waardevolle aanvulling op bestaande relaties.
 - C Een digitale parasociale relatie lijkt ideaal vanwege het frictieloze contact, maar veroorzaakt meer problemen dan ze oplost.
 - D Hoewel digitale parasociale relaties troost en ontspanning bieden, beïnvloeden ze ons vermogen en onze bereidheid om duurzame relaties aan te gaan.

Hieronder staan zeven woord(groep)en die volgens tekst 1 ofwel bij parasociale relaties, ofwel bij duurzame relaties horen.

- 2p 12 Geef aan welke woord(groep)en bij welke soort relaties horen. Neem de woorden 'parasociaal' en 'duurzaam' over en noteer daarachter de juiste nummers.
- 1 echte vrienden
 - 2 eenzijdige affectie
 - 3 frictieloos
 - 4 idolen
 - 5 misverstand en onbegrip
 - 6 ontmoeting
 - 7 uitdagend

Lees tekstfragment 1.

De titel van tekst 1 luidt "Mijn ideale vriendin: de vlogger".

- 1p 13 Leg uit waarom de vlogger uit tekst 1 volgens tekstfragment 1 **geen** ideale vriendin is. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

Bekijk afbeelding 1.

In afbeelding 1 wordt de aandacht gevestigd op een paradox die ook in tekst 1 naar voren komt.

- 1p 14 Om welke paradox gaat het?
- A Juist saaie mensen willen zichzelf graag interessant voordoen met hun vlogs.
 - B Niet zozeer de vloggers, maar eigenlijk hun volgers zijn niet zo slim bezig.
 - C Succesvolle vloggers verdienen wel veel geld, maar zijn niet erg gelukkig.
 - D Vlogs zijn ondanks de ogenschijnlijk weinig interessante inhoud toch aantrekkelijk.

Tekst 2 De gedachteloosheid van de Gorillas-fiets

- 2p **15** In alinea 1 wordt veel nadruk gelegd op de snelheid van flitsbezorgers.
Citeer uit alinea 1 drie afzonderlijke woord(groep)en waarin dit duidelijk tot uitdrukking komt.
- 1p **16** Uit alinea 2 blijkt een verschil van mening tussen Gorillas-manager Batuhan Aydin en de auteur van tekst 2.
Beschrijf dit verschil van mening.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.
- 1p **17** In alinea 3 schetst de auteur een bepaald beeld van zichzelf.
Hoe schildert de auteur zichzelf af in alinea 3?
A als betweterig
B als kritisch
C als naïef
D als traag
- 1p **18** “Waarom wind ik me zo op?” (regel 30)
Citeer drie afzonderlijke woorden uit alinea 4 die het best verklaren waarom de auteur zich zo opwindt.
- 1p **19** “Zoals water naar het laagste punt vloeit, zo beweegt de mens naar de makkelijkste optie” (regels 42-44)
Citeer uit alinea 1 tot en met 4 het zinsgedeelte waarin hetzelfde wordt uitgedrukt als in dit citaat.
- 2p **20** In alinea 4 wordt gesuggereerd dat onze neiging naar nog meer gemak mogelijk niet zal ophouden.
Noem twee redenen die hiervoor worden gegeven. Baseer je antwoord op alinea 7 en alinea 8.
- 2p **21** “Maar is frictieloosheid altijd winst?” (regels 55-56)
Uit tekst 2 blijkt dat frictieloosheid onder twee voorwaarden als winst kan worden beschouwd.
Welke twee voorwaarden zijn dat? Neem de nummers uit onderstaande zin over en zet je antwoord daarachter.
Baseer je antwoord op alinea 5 en alinea 8.
Frictieloosheid kan als winst worden beschouwd als ...(1)... en ...(2)... .

“Hoe minder frictie er is, vermoed ik, hoe lager onze tolerantie ervoor wordt.” (regels 75-77)

- 1p 22 Leg uit wat er met deze uitspraak wordt bedoeld. Neem de nummers uit onderstaande zin over en zet je antwoord daarachter.
Maak in je antwoord **geen** gebruik van de woorden ‘frictie’ en ‘tolerantie’ (of woorden die daarvan zijn afgeleid).

Hoe gemakkelijker ...(1)... , hoe moeilijker ...(2)...

- 1p 23 Welk verwijt krijgen de flitsbezorgers in tekst 2? Baseer je antwoord op alinea 10.

- 1p 24 Hoe valt de houding van de auteur tegenover het onderwerp het best te karakteriseren?

- A angstig en negatief
- B kritisch en bezorgd
- C minachtend, maar betrokken
- D nieuwsgierig, maar somber

Overkoepelende vragen bij tekst 1 (Mijn ideale vriendin: de vlogger) en tekst 2 (De gedachteloosheid van de Gorillas-fiets)

“Hoe minder frictie er is, vermoed ik, hoe lager onze tolerantie ervoor wordt.” (tekst 2, regels 75-77)

De auteur van tekst 1 ervaart ook frictie tijdens lunchpauzes en lijkt ook minder tolerant voor frictie te zijn geworden.

- 2p 25 Vat samen wat de frictie inhoudt die de auteur van tekst 1 tijdens lunchpauzes ervaart en leg uit waardoor de auteur minder tolerant is geworden voor die frictie. Baseer je antwoord op alinea 9 en 10 van tekst 1.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen. Gebruik in je antwoord de woorden ‘frictie’ en ‘tolerant’ en gebruik in totaal niet meer dan 50 woorden.

- 1p 26 Welk voordeel van frictieloosheid komt zowel aan bod in alinea 12 van tekst 1 als in alinea 5 van tekst 2?

Deel 3 Regels in de ruimte

Stel, bij het vak Nederlands ga je meedoen aan een discussie over de volgende vraagstelling: 'Zijn er regels nodig voor commerciële activiteiten in de ruimte?'

Ter voorbereiding krijg je van de docent een setje bronnen. Je maakt een analyse van de opbouw en de inhoud van bron 1. Om de discussie te structureren wil je eerst zicht krijgen op de deelthema's in deze tekst.

Lees bron 1.

Je kunt bron 1 na de inleiding met onderstaande kopjes in vier opeenvolgende delen onderverdelen:

- deel 1: Het wereldbeeld van de *space barons*
- deel 2: De meerwaarde van de ruimte voor de mensheid
- deel 3: De ruimte als domein voor ondernemers om van te profiteren
- deel 4: Wat er moet gebeuren tegen de ruimtecowboys

1p 27 Bij welke alinea begint deel 3?

1p 28 Bij welke alinea begint deel 4?

In bron 1 kom je regelmatig een opvallende woordkeuze van de auteur tegen. Ook zie je dat de auteur ingaat op de woordkeuze van anderen. Omdat woordkeuze in een discussie een sterk effect kan hebben, besluit je hier aandacht aan te besteden.

Uit de woordkeuze in alinea 1 tot en met 3 kun je afleiden welke houding de auteur heeft ten opzichte van Jeff Bezos, Richard Branson en Elon Musk.

1p 29 Citeer uit alinea 1 tot en met 3 de woordgroep die deze houding uitdrukt en geef aan of deze houding overwegend **positief** of **negatief** is.

In alinea 5 lees je kritiek op het gebruik van de woorden '*frontier*' en 'koloniseren'.

1p 30 Wat houdt deze kritiek in?

Woorden als '*frontier*' en 'koloniseren' zijn

- A omstreden, gelet op de historische achtergrond.
- B onduidelijk, gelet op de veelomvattende context.
- C onjuist, gelet op de feitelijke betekenis.
- D onzorgvuldig, gelet op het achterliggende wereldbeeld.

Het valt je op dat in alinea 6 de groepen “wij, aardgebonden stakkers” en “een klein clubje interplanetaire adel” tegenover elkaar worden gezet.

- 1p 31 Wat wordt aangetoond door deze groepen tegenover elkaar te zetten?
- A De gewone mens kan alleen afwachtend toekijken, terwijl de miljardairs ongecontroleerd hun gang kunnen gaan in de ruimte.
 - B De gewone mens moet zich niet bemoeien met wat er in de ruimte gebeurt, terwijl de rijken hierin juist het voortouw moeten nemen.
 - C De miljardairs weten precies wat er zich afspeelt in de ruimte, terwijl de gewone mens geen idee heeft van wat daar allemaal gebeurt.
 - D De rijken amuseren zich in de ruimte, terwijl de gewone mens aan het werk is op de aarde.

Je gaat in bron 1 op zoek naar bruikbare argumenten voor de discussie en ziet dat die vooral aan het eind van de tekst staan.

Je leest in alinea 10 tot en met 13 een verwijt richting de ruimtevaartondernemers Bezos, Branson en Musk.

- 1p 32 Vat dit verwijt samen.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

“Het ligt dus wat genuanceerder dan Branson het doet voorkomen.”
(regels 151-153)

- 2p 33 Geef aan welke uitspraak van Branson hier wordt bekritiseerd en welke twee nuanceringen er worden aangebracht. Baseer je antwoord op alinea 10 tot en met 12 van bron 1.
Neem de nummers uit de tabel over en zet je antwoord daarachter. Geef antwoord in volledige zinnen.

uitspraak van Branson:	(1)
twee nuanceringen:	(2)
	(3)

- 1p 34 Hoe kun je het doel van de redenering in alinea 13 het best omschrijven? Met deze redenering wordt beoogd om te
- A nuanceren, omdat ermee wordt erkend dat de ruimtevaart ook indrukwekkend is.
 - B ontnuchteren, omdat deze de werkelijke motieven achter de ruimtevaart onthult.
 - C spotten, omdat de commerciële ruimtevaart hiermee niet serieus wordt genomen.
 - D vergoelijken, omdat de ruimtevaart kennelijk altijd discussie zal blijven oproepen.

Nadat je de argumenten hebt verzameld, wil je ook het centrale standpunt van bron 1 helder kunnen formuleren.

- 2p 35 Welke zin verwoordt het centrale standpunt van bron 1 het best?
- A De ruimteactiviteiten van miljardairs moeten worden gezien als een mythe en niet als filantropische onderneming.
 - B Het wordt tijd dat de ruimte niet alleen een wingewest is voor mensen met veel geld, maar ook voor de gewone mens.
 - C Overheden moeten er met gezamenlijke regelgeving voor zorgen dat de ruimte niet voor commerciële doeleinden wordt uitgebaat.
 - D Voor de toekomst van ons heelal is het een slechte zaak dat drie miljardairs op dit moment beeldbepalend zijn voor de ruimtevaart.

De discussie zal plaatsvinden op een podium in de school. Tijdens de discussie wil je op de achtergrond een afbeelding laten zien. Hiervoor kies je bron 2 uit het setje bronnen, omdat je vindt dat deze cartoon goed past bij de inhoud van bron 1.

Bekijk bron 2.

- De cartoon uit bron 2 past in meerdere opzichten bij bron 1.
- 1p 36 Welke zin uit het begin van bron 1 wordt het best geïllustreerd door deze cartoon?
- A “De nieuwe *space race* ging niet tussen rivaliserende staten, maar tussen ijdele miljardairs.” (regels 13-15)
 - B “De boodschap was duidelijk: Branson mocht eerder zijn, Bezos ging hoger. Baas boven baas.” (regels 28-30)
 - C “Met miljoenen fans, miljarden dollars om te investeren en deals met grote ruimtevaartorganisaties zijn ze inmiddels beeldbepalend voor de ruimtevaart.” (regels 48-53)

Je zoekt nog meer voorbeelden van opvallende woordkeuzes en je wilt voor de discussie nog extra argumenten verzamelen. Daarom lees je bron 3 en 4.

Lees bron 3.

Je ziet dat ook in bron 3 opvallend taalgebruik voorkomt, net als in bron 1. Zo lees je in alinea 2 van bron 3 de benaming “deze drie ruimtemusketiers”.

- 2p **37** Citeer uit alinea 3 tot en met 10 van bron 1 drie woordgroepen waarin op een vergelijkbare manier over de drie ruimtevaartondernemers wordt gesproken.

In alinea 4 van bron 3 wordt een fenomeen beschreven dat ook in bron 1 aan bod komt.

- 1p **38** Met welk woord wordt dit fenomeen in bron 1 aangeduid?

Lees bron 4.

In alinea 2 van bron 4 lees je de volgende zin: “Elk land opereert nu voor zich, waardoor het recht van de sterkste zal regeren.” Je realiseert je dat bron 1 deze bewering tegenspreekt.

- 1p **39** Citeer uit alinea 1 tot en met 3 van **bron 1** de zin die het best kan worden gebruikt om bovenstaande bewering tegen te spreken.

In bron 1 lees je een duidelijk standpunt: “Overheden moeten overeenkomen dat het gebied buiten de dampkring niet voor commerciële doeleinden mag worden geëxploiteerd.” (regels 172-175)

De auteur van bron 4 noemt twee voorwaarden waaronder de ruimte wat haar betreft wél voor commerciële doeleinden mag worden geëxploiteerd.

- 2p **40** Noem deze twee voorwaarden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Ook in bron 3 en 4 kom je argumenten tegen die je kunt gebruiken voor de discussie.

- 3p 41 Noteer per bron de argumenten tegen en voor commerciële activiteiten in de ruimte. Neem uit de tabel de nummers over en zet je antwoorden daarachter.

Geef antwoord in volledige zinnen. Geef geen voorbeelden. Twee argumenten zijn al gegeven.

bron	argumenten tegen commerciële activiteiten in de ruimte	argumenten voor commerciële activiteiten in de ruimte
bron 3	(3a) Commerciële ruimtevaart is een vorm van decadentie.	(3b) ... (3c) ...
bron 4	(4a) ... (4b) ...	(4c) Het biedt kansen voor het winnen van mineralen in de ruimte. (4d) ...

Je ziet dat bron 4 zowel twee argumenten voor als twee argumenten tegen commerciële activiteiten in de ruimte geeft. Je vraagt je af welk antwoord de auteur zou geven op de vraag die in jullie discussie centraal staat: 'Zijn er regels nodig voor commerciële activiteiten in de ruimte?'

- 1p 42 Beargumenteer of de auteur van bron 4 deze vraag met 'ja' of 'nee' zal beantwoorden. Neem de nummers uit onderstaande zin over en zet je antwoord daarachter.

De auteur van bron 4 zal de centrale vraag waarschijnlijk met (1) (kies uit: *ja/nee*) beantwoorden, want ... (2)

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.